

Karl Leichter

RAHVAVIISIDE KORJAMISEST EESTIS

Äratrükk koguteosest „Vanavara vallast“ (Õpetatud Eesti Seltsi Kirjad I)

Tartu 1932

Rahvaviiside korjamisest Eestis.

RAHVAVIISIDE KORJAMISEST EESTIS

Äratrükk koguteoselt „Vanavara vallast“ (Õpetatud Eesti Seltsi Kirjad I)

TARTU ÜLKOOL
RAAMATUKOGU

Tartu 1932

Rahvaviiside korjamisest Eestis.

Karl Leichter.

19. sajandil jõuliselt puhkenud rahvuslikud püüded valmis-
tasid püsiva aluse rahvaste loomingu, tõuliselt ja rahvuslikult oma-
pärase uurimisele. Algas ka rahvaste muusikaliste avalduste ja
avaldusabinõude kirjeldamine, kogumine ja võrdlev teaduslik
uurimine.

Kuni 19. sajandi teise pooleni on eesti rahvamuusikast ilmu-
nud mõningaid kirjeldusi kirjutistes rahvaelus esinenud sünd-
muste ja valitsevate kommete üle, peaaesjalikult pulmakommete
kirjeldustes. Aastast 1632 leidub ka esimene noodistatud rahva-
viis, mis on trükitud Fr. M e n i u s e kirjutises „Syntagma de ori-
gine Livonorum“. ¹⁾

Rahvaviiside korjamine algas Eestis rahvusliku ärkamise
ajal, 19. sajandi teisel poolel. Päämiseks põhjuseks oli püüe
pakkuda rahvale ja juba olemasolevatele kooridele midagi, mis
oma, kuna tavaliselt olid tarvitusel sel ajal üldiselt levinenud saksa
viisikesed ja samast vaimust võrsunud koorilaulud. Selles mõttes
püüdis rahvaviise korjata, korjamist põhjendades ja sellele õhu-
tades, C. R. J a k o b s o n, kelle isamaalik noodiraamat „Vanemuise
Kandle Healed“ (I 1869, II 1871) sisaldab ainult soome heliloojate
ja eesti ja soome rahvaviisidel põhjenevaid koorilaulu. Esimese
ande eessõna lõpus Jakobson kirjutab: „Loodame, et see eesti
laulutalv pea saab otsa olema lõppenud ja üks uus laulu-aeg peale
hakkanud, kus vana eesti vaimu-vägi üksi meie laulikuid juhib,
ning meil enam tarvis ei ole, võeraid ehteid kandas oma enese
loomust ärasalgada.“ See oli väikeseks vastumõjukuks J. W. J a n n -
s e n i edukale saksa viisikeste levitamisele, kuna Jannsen rahva-
laulu, mis „...panneb kõrva ügama ja aiab, nago suitso ving,
pea vallutama“, ²⁾ pidas alaväärtuslikuks. Folksloristina oli rahva-

¹⁾ Scriptores rerum Livonorum II 525.

²⁾ Perno Postimees 1857, nr. 14.

viiside korjamisest huvitatud ka dr. J. H u r t. Seda tõendab Eesti Kirjameeste Seltsis 1875 avaldatud kogutava vanavara väljaandmise kava, kus temal 6-ndal ja ühtlasi viimasel kohal olid ette nähtud rahvaviisid.³⁾ Kas ajapuuduse või vähese huvi tõttu ta rahvaviiside korjamist ei teostanud. Samal Kirjameeste Seltsi koosolekul kõneles A. G r e n z s t e i n „...vana varanduse korjamise viisi üle. 1. Vana varanduse rahvalaulude ja viiside, vanasõnade ja juttude korjamine pidada suuremal määral sündima kui tänini sündinud olla. 2. Selle töö edasijätkamine olla uus Kirjameeste Seltsi püüsi. 3. Eesti Kirjameeste Selts valitsegu seks sündsa komitee. Selts kiitis seda õigeaks ja valitses... komitee...“,⁴⁾ see aga rahvaviiside korjamiseks näivald midagi ei mõjunud. Ja hiljemgi, kui A. T h o m s o n Eesti Kirjameeste Seltsi püüdis rahvaviiside korjamisega siduda, avaldades 1884 „O m a M a a's“⁵⁾ rahvaviiside korjamismõtet selgitava kirjutise, ühtlasi paludes viise saata „Oma Maa“ toimetusele, edasisaatmiseks Eesti Kirjameeste Seltsi, jäi kõik kuidagi soiku, sest Thomsoni palvet pani tähele ainult J. O r g u s s a a r, kes koos J. K a p p e l i g a töötasid välja anda rahvaviiside kogu.⁶⁾

Aastal 1877 algatas Suomen Kirjallisuuden Seura sihiteadliku, teaduslikust huvist tingitud korjamise, saates Eestisse viise koguma stipendiaadi A. A. B o r e n i u s - L ä h t e e n k o r v a', kelle korjamissaadus 200 viisi on hoiul sama seltsi arhiivis Soomes. Korjamist samas mõttes jätkasid juhuslikult teisedki. 1884 kirjutas dr. M. V e s k e palvel Tartu ülikooli füüsika professor A. O e t t i n g e n Paistu kihelkonnas elavalt laulikult E p p V a s a r a l t — kellelt Veske oli saanud palju värse — üles 42 viisi. Need viisid, peale mõne, mis avaldatud „O m a M a a“ esimeses numbris, on jäänud kaotsi. Mõned sama lauliku viisid märkis 1885 üles ka E l l a S c h u l t z - A d a i e v s k y, kes sai hää muusikalise hariduse ja oli aastal 1882 Itaalias korjanud rahvaviise, eriti nn. resianerite ⁵/₄ taktilisi tantsulaule. Ta annab sihiteadlikuma korjajana kogu korjamisloos eeskujulikult usaldusväärse materjali, 27 viisi (Paistu, Torma ja Kadrina kihelkonnast), ühes täpsete

³⁾ Eesti Kirjameeste Seltsi Aastaraamat III (1875) lk. 101.

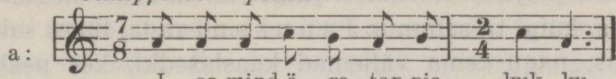
⁴⁾ *ibid.* lk. 101—102.

⁵⁾ Oma Maa 1884, lk. 184—186. (Esimestes aastakäikudes avaldas Thomson ka rahvaviisidel põhjenevaid koorilaule).

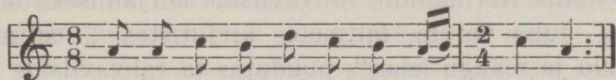
⁶⁾ V. R e i m a n Kivid ja Killud (1907) lk. 75.

rahvalaulu omapära puudutavate märkuste ja selgitustega. Tema korjandust iseloomustagu paar näidet Torma kooliõpetaja A. Reilian'i poolt üles märgitud ja E. Schultz-Adaiievsky redigeeritud viisidest: 7)

Kukkukslied.
Schleppend. — pesante.

a:

I - sa mind ä - ra tap-pis, kuk - ku
Ema mo li - ha sõ - i kuk - ku

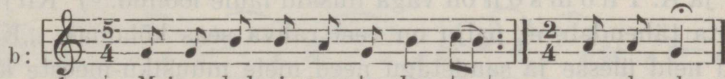

Andis vii-maks vel - je kät - te kuk - ku

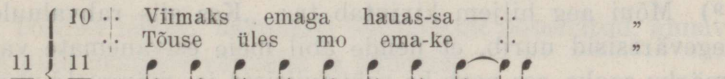
Versmass: — — — — —, — — — — —
I - sa mind ä - ra tap - pis kük-kü R[eilian]

In der Ausführung sind die Versfüsse gleichmässig lang; ausgenommen die beiden Endsylben K u k k u, die das doppelte Zeitmass der vorhergehenden haben. R[eilian].

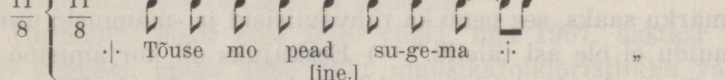
Waisenlied.
Moderato.

b:

1. Meie kak-si vaes-ta las-ta e - le - le.
[jne.]

10 Viimaks emaga hauas-sa —
11 Tõuse üles mo ema-ke

Tõuse mo pead su-ge-ma
[jne.]

Nagu toodud näidetest selgub, on tähele pandud ja täpselt püütud ära märkida ka viisi ja teksti suhteid. See arusaamine ja püüd on puudunud paljudel korjajatel.

Kui H u r t 1888 avaldas üleskutse „Paar palvid Eesti ärksa-
maile poegadele ja tütardele“, selgitades vanavara kogumise mõtet
ja õhutades korjama, eriti sõnalist vanavara, hakkas ka viiside
kogumine enam edenema. Hoolsaks viiside korjamise propageeri-
jaks sai dr. K. A. H e r m a n n, kes juba varem oli rahvaviiside
kogumisega seotud. Aastal 1877 saatis Räpina kihelkonna kooli-

7) a: GEG, DH 519, 5 (2); b: ibid. 519, 7 (3) < Torma.

õpetaja J. H u r t Hermannile 33 rahvaviisi Setu- ja Võrumaalt. Aasta hiljem saatis Jakobsoni seisukohta pooldav A. G r e n z - s t e i n, kelle 1878 ilmunud „Kooli Laulmise raamat“ samuti sisaldab rahvaviise, 25 kaasitamise viisi Tarvastu ja Audru kihelkonnast. Mõned olid üksikuid viise saatnud juba varem, ja hiljem saatsid neid paljud. Hermann jäigi rahvaviiside kogumisele õige lähedaseks, kuigi ta sammus J a n n s e n i rada, luues saksa lieder- tafel-stiilis, nagu tema vähemad kaaslasedki, kes peale esimest üld-laulupidu kõik püüdsid rikastada kooriliteratuuri. Hurda üleskutse andis Hermannile rahvaviiside korjamiseks nagu mingi kohustuse. Juba varem, mitmetes kirjutistes „Postimehes“ ja eriti „Laulu ja mängu lehes“, puudutas ta rahvaviiside tekkimis-, levimis- ja hävinemispõhjusti ning rõhutas korjamisvajadust. Kuna H u r t sõnalise vanavara kogumisel püüdis esijoonel rahuldada teadusliku uurimise nõudeid, mida kujukalt tõendab tema „Vana Kannel“, olid H e r m a n n i püüded rahvaviiside korjamisel enam teisiti põhjendatud. Ta kirjutab 1886. ja 1887. aastal „Laulu ja mängu lehes“, et laulukoorid peaksid enam laulma rahvalaule, mis on „...rahva iseloomu puhas peegel“, kuna A. K u n i - l e i d ja A. T h o m s o n on väga ilusaid laule loonud.⁸⁾ Kirjutise lõpus ta tähendab, et palju on veel rahva seas kõlamas. „Kirjutatagu neid ülesse ja saadetagu need meie muusiku-meeste kätte, kes neid mitme häälele seaksivad ja kus võimalik, ilmutama saavad.“⁹⁾ Mõni aeg hiljem kirjutab ta: „Kes siis rahvaluuletusi ehk regevärssisid uurib, et nende abil meie esivanemate vaimuelust märku saaks, see peab ka rahvaviisisid ja -mängusid uurima, sest muidu ei ole asi täielik.“¹⁰⁾ Eeskujuks oli korjamistöö Soomes, millest „Laulu ja mängu lehes“ kirjutas M. J. E i s e n.¹¹⁾ Augusti kuu lõpul 1888 avaldas H e r m a n n „Postimehes“ üleskutse „Tähtjas palve ja soov“,¹²⁾ milles ta veel kord selgitab korjamisvajadust ja võimalusi ja palub rahvaviise ning tantsu- ja mängutükke üles märkida ja endale saata. See üleskutse leidis võrdlemisi elavat vastukaja ärkamisaja püüdeist kantud, asjast kaasaaitavalt kõigiti huvitatud enam haritud maainimestes. Ja

⁸⁾ Laulu ja mängu leht 1886—1887, nr. 6, lk. 35—36.

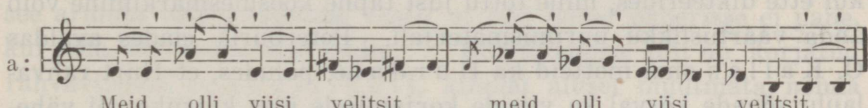
⁹⁾ ibid.

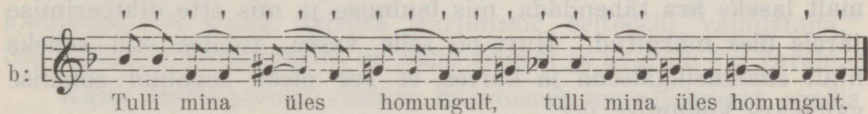
¹⁰⁾ ibid. 1887—1888, nr. 2, lk. 9.

¹¹⁾ ibid. 1886—1887, nr. 9, lk. 71.

¹²⁾ Postimees 27. VIII 1888, nr. 97.

kuu aja pärast kirjutab Hermann, et temale on „rahvaviisisid õige suur osa juba saadetud“. ¹³⁾ Nagu saadetud viiside lähemal lehitsemisel selgub, saatsid enamasti „Postimehe“ kaastöölised ühes ajalehele määratud sõnumitega suuremalt osalt sel ajal üldiselt levinenud saksa viisikesi, sagedasti ühes juurde lisatud alandliku soovi ja palvega, et Hermann nad parandaks, koorile seaks ja rahvale „nii armsaks saanud laulud“ uues kujus ja trükitult rahva sekka tagasi läkitaks. See iseloomustab kuidagi kogu Hermanni korjandust, sest ainult vähesed on saatnud vanu ja usaldusväärselt üles märgitud viise. On koguni haruldaselt huvitav, et üksikud otse hiilgavad ülesmärkimise puudulikkuse ja samal ajal täpsusega, mis näitab, kui suure andumusega mõni püüdis kaasa aidata. Sellest paar huvitavat näidet ühe tundmatu noodistusest, kes kõigiti on püüdnud ja vist suutnudki viisi edasi anda nii, nagu seda tõeliselt lauldi: ¹⁴⁾

a:

b:

Toodud näited, äärmiselt oskamatult noteeritud, annavad kujuka pildi üksikute võimeist ja püüdeist.

Hermann kogu (üle 2500 viisi), mis 1907. aastast kuulub EÜS kogusse, omab vähe puht muusikafolkloristlikku väärtust. Ta väärtus on enam kultuuriline. Sealt leiame paljude ärksate kaasaeglaste loomingut: viise, koorilaule ja mängutükke. Mitmed on saatnud ka vanu rahvaviise korralikus kujus, terve kogu on aga materjali täpsuse mõttes siiski puudulik ja ta väärtust ei suuda tõsta ka Hermann enda, siin-seal kuuldud ja mälestuse järele ülesmärkitud, pea eranditult kuidagi „ümber loodud“ viisid.

Juhuslikku korjamist jätkas ka Soome Kirjanduse Selts, kelle stipendiaadina 1894—1895 käis mitmel pool korjamas Miina Hermann.

¹³⁾ Postimees 29. IX 1888, nr. 111.

¹⁴⁾ a: EÜS IV 579, 587; b: ibid. 581.

Kogu eelpool kirjeldatud korjamise tulemus oli juhusliku ilmega. Puudusid selgitavad märkused ja kirjeldused rahvalaulust ja tema muusikalistest avaldustest üldse: laulikutest, ettekandmisviisist ja sellega seotud traditsioonidest varem al ajal ja korjamisaastail, pillidest jm. Olemasolev materjal ei suutnud rahuldada teadusliku uurimise nõudeid. Juba A. W. Hupel, nagu Herdergi, oli veendunud, et rahvalaulus sõnad ja viis on seotud tervik, mida koos peab üles märkima.¹⁵⁾ Sellel arusaamisel põhjeneb ka süstemaatiline, eriti teaduslikuks uurimiseks usaldusväärset materjali koguv rahvaviiside korjamine Eestis, mis algas aastal 1904 Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt dr. O. Kallda juhtimisel. O. Kallas kirjutab, et käies 1894 ja 1903 vanus eesti asundusis ta sai sealsetest kogemustest kindla veendumuse, et rahvalaule peab üles märkima koos ettelauldud viisiga. See selgus temale veel enam väitekirja kirjutades, sest laulu tekst on lauldes täiesti teistsugune kui ette dikteerides, mille tõttu just täpne koosülesmärkimine võib anda väärtuslikku uurimismaterjali. Peterburis elades avaldas O. Kallas oma mõtteid ka Hurdaie, paludes, et Hurt rahvalaulu sõnade kõrval ka viiside korjamisele üles kutsuks või vähemalt laseks ära tähendada, mis laulmise ja mis ette dikteerimise järele üles märgitud. Hurt oli selle vastu, tundes end selleks liialt ebanusikaalsena ja kartes, et see oleks seganud sõnalise vanavara kogumist.¹⁶⁾

Kui O. Kallas 1903 asus Tartu „Postimehe“ juurde, hakkas ta hoogsalt organiseerima vanavara, eriti rahvaviiside kogumist koos sõnadega. Väikese kohustava meeldetuletuse sai ta selleks juhuslikult väljastpoolt. Keegi tundmata külarätsep (?) saatis „Postimehele“ avaldamiseks üleskutse „Saatke mulle rahvaviisid“, mille Kallas heitis rahulikult paberikorvi. Kuid ta ise kirjutab: „See nagu algatas kohuse meelde ja võtsin ette, asja EMuusikameeste seas elustada. Ehk läheb korda. Tarvis ta oleks.“¹⁷⁾ Ja korda see läks. Korjamiskavatsusest kirjutas ta sama aasta

¹⁵⁾ Verhandlungen d. GEG XVI (1896), lk. 239—240; 260, 267 (Hupel on Herderile saatnud ka 8 viisi). Vt. ka A. W. Hupel Topographische Nachrichten II 158.

¹⁶⁾ EÜS, Korjamisajaloo materjale (Viimane leht) ja O. Kallas Virolaisten kansansävelmäin keräyksestä (Eripainos Kalevalaseuran vuosikirjasta I lk. 2).

¹⁷⁾ EÜS, Korjamislooo materjale (Viimane leht).

detsembri kuus „Postimehes“¹⁸⁾ ja kõneles EÜS-is. Eesti Üliõpilaste Selts võttis korjamismured enda kanda ja andis O. Kaldale õiguse koostada „Rahvaviiside korjamise toimkond“ ja olla selle ainus liige. Kaasabi lubasid A. L ä t e, K. A. H e r m a n n, K. T ü r n p u, J. K a p p e l ja muusikateadlane dr. I l m a r i K r o h n Soomest. Soome Kirjanduse Selts lubas kanda osa kulusid, tingimusel, et saadud vastavad materjalid jäävad seltsile. Korjama lubasid minna M i i n a H e r m a n n ja S. L i n d p e r e.

Laiemate hulkade poole pööras O. Kalda palvel V. R e i m a n üleskutsega „Eesti muusikasõbradele“ 1904. aasta märtsi kuus,¹⁹⁾ põhjendades viiside korjamise vajadust ja näidates seniseid korjamise puudusi. V. Reiman kirjutab: „Rahvamuusika t e a d u s l i k korjamine ja arendamine seisab aga alles söötis“, kuna „Pääle väikeste erandite puudus üleskirjutajatel kõrgem muusikalik haridus, nende kõrval tarvilik teravus ja nende arusaamisel see armuta valjus iseenese vastu, et nad muud paberisse ei pane, kui seda, mis laulik ette laulis... Korraldamise siht on, korjatud rahvaviisisid t e a d u s l i k u l t, kindlal alusel muutmata nõnda välja anda, nagu rahvas neid on loonud, ja neid nõnda esmalt kadumise eest hoida, teiseks uurimisele eeltöösid valmistada.“ See näitab, et korjamissiht oli nüüd selgem ja avaram kui varem.

Kuna Eestis polnud vastava haridusega muusikameest, seadis juhised kokku Helsingi ülikooli muusika dotsent dr. I l m a r i K r o h n, mida varemate kohapealsete korjamiskogemuste põhjal täiendas O. K a l l a s. Korjajatele tehti eriliseks kohustuseks „mitte siit ja säält viisisid noppida, vaid kihelkond kihelkonnalt läbi käia ja uuritav tööpõld puhtaks otsida...“, kuni „terve Eesti keele piirkond läbi on käidud.“²⁰⁾ Muidu poleks korjamine olnud täielik. Korjamiskulude saamiseks pöörati palvega seltside ja muusikasõprade poole, mis leidis poolehoidu. Pea sissetulekuid saadi kogu korjamise ajal EÜS-i poolt Eesti Kirjanduse Seltsi nimel korraldatud pidudest ja viimase seltsi toetustest. Õige rohkesti on annetanud ka mitmed teised seltsid, pangad ja eraisikud (viimastest on eriti lahkelt toetanud mõned kaugelt Venemaalt:

¹⁸⁾ Postimees 30. XII 1903, nr. 290.

¹⁹⁾ ibid. 24. III 1904, nr. 63.

²⁰⁾ I korjamise aruanne.

Leopas, Lesta, Lohk, Luck). Soome Kirjanduse Selts määras korjamiseks 300 marka. Kuludeks saadi 12 aasta jooksul 6918 rubla 18 kop., korjamise peale kulus 5632 r. 4 k.

See süstemaatiline rahvaviiside korjamine EÜS-i poolt, dr. O. Kalda energilisel ja haruldaselt hoolsal juhtimisel, kestis 1904—1916. Ilmasõjast tingitud erakordsed olud ei võimaldanud pikemat iga. Ühel ajal väljasaadetud korjajate töösaadusega saatsid mitmed, kes oma huvides olid korjanud, oma ülestähendusi EÜS-ile. Mõnedelt osteti. 12 aasta jooksul saadi EÜS-kogusse viise kokku 13.226.

EÜS-i korjamistöö erineb eelpool loetletud varemate, isiklikult kuidagi rahvaviisidest huvitatud, juhuslikkude korjajate ja dr. K. A. Hermann'i, tihti korjamistöö tõelisest mõttest poolikult aru saanud ja eriti vanemate rahvaviiside ülesmärkimiseks võime-tute korjajate tööst selles, et O. Kallas püüdis võimalikult kavakindlalt puhtaks korjata kogu maa, eriti võimalikud erinevus- ja üleminekupiirkonnad (näit. Setu ja selle piiräärsed kihelkonnad), seda kõike võimalikult teaduslikkudele uurimis-nõuetele vastavalt, milleks tähtis oli korjajate muusikaline hari-dus ja igakülgne arusaamine muusikafolkloristlikust tööst eriti. Vaadeldes väljasaadetud korjajate nimesid, näeme, et need on ena-mikus käesoleval ajal tuntud tegevad muusikamehed, tolleaegsed Peterburi konservatooriumi kasvandikud. Esimesel korjamis-aastal: ²¹⁾ J. Aavik, M. Hermann, S. Lindpere, P. Penna, M. Saar, Frieda Talvik ja A. Topmann, neist M. Hermann ja S. Lindpere Soome Kirjanduse Seltsi kulul. Et nende, kindlate kohustustega seotud korjajate töö pidi andma paremaid tulemusi kui juhuslik-kude korjajate-saatjate oma, on selge. Noodistus on enam usal-dusväärne. Toetavat lisamaterjali pakuvad — esimestel korjamis-aastatel veel liialt juhuslikud ja tähelepanekutevaesed — reisi- ja muusikaolude kirjeldused ühes märkustega viiside juurde. Viimastest on juba esimesel korjamisaastal õige hää Fr. Tal-viku (Jämaja, Anseküla; kokku 139 viisi) korjanduse „Veste-osa“, mille kirjutamisel kaastegev on olnud sel ajal stud. med. S. Talvik. Seal on tähelepanu juhitud ka nähtele, et sõna rõhk vahel läheb lahku viisi rõhust, kuid „Sealjuures ei keela aga

²¹⁾ Korjamisaastate all on mõeldud aruande aastaid. Siin 23. III 1904—14. III 1905.

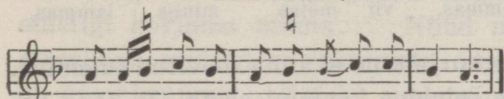
üksikute värside lahkuminev silbide-asendus mitte neid värsisid ühe ja sellesama viisi peal laulmast,“ näit.: ²²⁾

ī	mē lik	ō lī	mēiē eīdū	ī	mē	lik ōlī	mēiē aātī	[ine].
tēgī	mūl	ī-mē	kāsū kāā	tēgī	mūl	īmē	kāsūkāā	

F. Talvik on ülesmärkimisel tarvitanud ka metronoomi ja viisidele on juurde lisatud vastavad tempo märkused.

J. A a v i k (1904 Halliste, Hargla, Sangaste; 1906 Paistu, Karksi; kokku 219 viisi) on noodistuses usaldatav, kuid on märkimata jätnud laulu tekstist ja ettekandmisviisist tingitud segataktilised viisi variandid ja skansiooni nähted, kuigi ta tõendab, et need sagedasti esinesid. Sellest annab ta näitegi: ²³⁾

Kaasitamine.

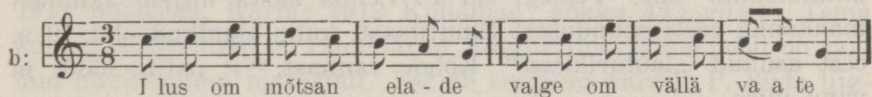
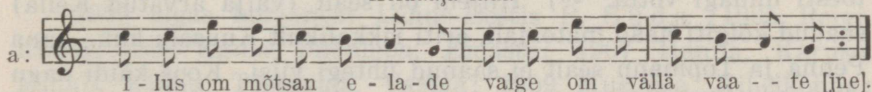
Ta-lu ema enne - - keine kaske
Mis sa müü-sid tüte - - ri-da kaske

Saadid sändiltä sõnumid, kaske
Siis viigé siä künasse, —

Nagu näha, saab nendes sõnades viisi rytmuse pärast muudetud; see muutmine sünnib aga väga maskeritult, mille all rytmus, muidugi, kannatab. Niisugused muutmised tulevad väga sagedaste ette.

Järgneval leheküljel annab ta ka noodistatud näite, lisades põhiviisile (a) juurde ka vastava variandi (b):

Heinaaja laul.

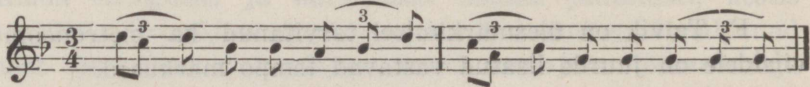
See on paljude korjajate puudus, et nad ära on märkinud ainult mingi „põhiviisi“ ja uurimiseks väärtuslikuma osa jätnud märkimata.

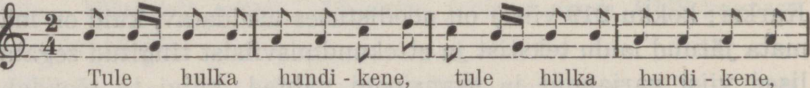
M. S a a r (1905 Väandra, Pilistvere; 1907 Pilistvere, Suure-Jaani; kokku 127 viisi) on sama nähtusega olnud teatud raskustes. Tema Väandra korjanduses esinevad segataktidest ärahoidmiseks

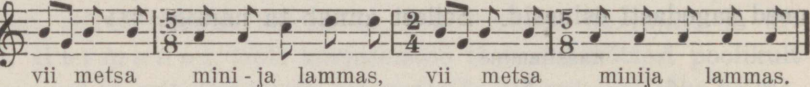
²²⁾ EÜS I 962.

²³⁾ EÜS III 225 (10).

tihti trioolid, mis aga hilisemate korjajate tõenduse järele ettekandes ei esine. Ja M. Saar on ise sellest aru saanud. Seda tõendab tema Pilistvere korjandus a. 1907. Toodud näited, esimene Vändra, teine Pilistvere kihelkonnast, selgitagu: ²⁴⁾

a:
Õe - mees hõbe küba - ra, õe - mees hõbe kübara

b:
Tule hulka hundi - kene, tule hulka hundi - kene,

vii metsa mini - ja lammas, vii metsa minija lammas.

Et ühekordne ja rutuline korjamine ei anna soovitud tulemusi, sellest annab hää näite juba esimene korjamisaasta. P. Penna (1904 Keila, Kadrina, Haljala, Kuusalu; 1905 Simititsa, Narva l., Jõhvi, Iisaku, V.-Jaagupi, Rakvere, Haljala; 1909 Jõhvi; 1910 J.-Madise, Koeru, V.-Maarja; 1911 Peetri, Anna, Türi; kokku 759 viisi) ja A. Topmann (1904 ühes Pennaga; 1905 Keila, J.-Madise, Kose; kokku 19 viisi) märgivad reisikirjelduses Keila, Kadrina, Haljala ja Kuusalu kihelkonna kohta: „see nurk kus meie liikusime, oli ka nõnda öelda laulust lage, sest säält ei olnud tõesti midagi võtta.“ ²⁵⁾ Hiljem on sealt (välja arvatud Keila) saadud kõigiti hääd materjali, eriti rikkalikult Kuusalu khk., kuna Penna ja Topmann sealt ei saanud ühtegi viisi. Koos käidi nagu „linnulennul“ üle. Pealegi sai P. Penna aasta hiljem Jamburi maakonna eesti asundusest Simititsast, kuhu elanikud olid 18 a. eest asunud „laulurikkast“ Kolga rannast, ²⁶⁾ palju häid ja vanu viise.

P. Penna muidu kõigiti korraliku, variantiderohke ja täpsuses usaldusväärse noodistuse puudus on jällegi see, et ta tõenäoliselt segatakti võimalused märkimata on jätnud, mille järele võiks arvata, et ikka on lauldud skandeerides, kuna hilisemate korjajate tähelepanekud tõendavad, et see, näivalt sagedamini, oli

²⁴⁾ a: EÜS I 1012 (13); b: EÜS IV 1519 (4).

²⁵⁾ EÜS I 836.

²⁶⁾ II aruanne.

teisiti. See on Penna paljudest kihelkondadest saadud suure korjanduse kaalukas puudus.

M. Hermann korjas 1904 Võrumaal (36 viisi). S. Lindpere (1904 ja 1905 Vastseliina, Räpina, Setu; kokku 131 viisi) korjandusest on osa arvatavasti veel Soomes.

Teisel, kolmandal ja neljandal korjamisaastal ²⁷⁾ mõjus korjamise peale halvavalt 1905. a. revolutsioon ja sellest tingitud olud. Tööd jätkati toetudes mõttele: „olgugi et mineviku vermed veel värsked on ja praegune olukord selgusetu. Ehk aitab seegi töö... viimase aja tardumisest toibuda!“ ²⁸⁾ Sõjaseadus oli takistajaks. Loterii edu oli tagasihoidlik. Pidude toimepanemise peale ei võidud mõteldagi. Korjajatele oli vajalik muretseda kõikugu „paberid“, aga „mõni ei julgenud kõigi paberite päale vaatamata ometigi korjama minna... Nüüd minna, kus iga kordnik ja strashnik, soldatitest rääkimata, isevalitseja on!“ ²⁹⁾ Ka rahvas oli ära hirmunud: „Kui ka rubla sõna eest maksad, — mitte ühte sõnagi ma ei ütle!“ ³⁰⁾ Tööd jätkati veendunud olles, et „Paremad ajad ei tule ise, neid peab tooma, ja üks toojatest on igatahes tõsine töö olgu mis põllul tahes.“ ³¹⁾ Korjamine oli siiski tagasihoidlik. 1906 ja 1907 oli väljas ainult kolm korjajat. Miski takistas: ärev aeg oli väsitanud toetajad ja teinud rahva võõraste vastu umbusklikuks. ³²⁾ Jätkati siiski „õige olude kiuste: pisike töö on ometi vist parem, kui suur puhkamine.“ ³³⁾

1905 algas korjamist Lääne-Eestis P. Süda (1905 Reigi, Käina; 1906 Käina, Pühalepa, Emaste; 1907 Hanila, Karuse, Mihkli, Kihnu, Tõstamaa, Varbla; 1909 Mustjala, Kihelkonna; 1911 Mustjala, Kärla; 1912 Kullamaa; kokku 443 viisi). Tema korjamistulemused on rahuldavad, kuigi hiljem lääne poolt on saadud huvitavamad materjali. See on tingitud näivalt P. Süda liigsest tõttamisest, sest ta on läbi korjanud palju kihelkondi. Süda reisikirjeldused on asjalikud ja huvitavad.

²⁷⁾ s. o. 15. III 1905—26. III 1907 (mõeldud on aruande aastad).

²⁸⁾ II aruanne.

²⁹⁾ III aruanne.

³⁰⁾ III aruanne.

³¹⁾ III aruanne.

³²⁾ IV aruanne.

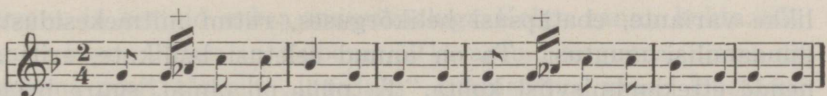
³³⁾ ibid.

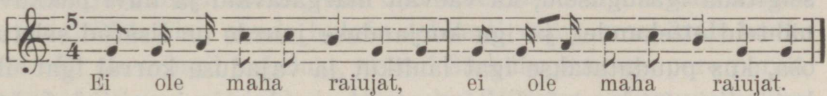
1906 käis ainukordselt korjamas J. S i m m (Tarvastu, Kolga-Jaani; kokku 93 viisi). Tema töö tundub liialt juhuslikuna: mitmed vaimuliku viisid on pea täpselt Punscheli noodistuses ega paku midagi rahvapäraselt iseloomulikku, kuna püsiva taktimõõdu läbi on vanadele rahvaviisidele antud näivalt kõige lihtsam kuju.

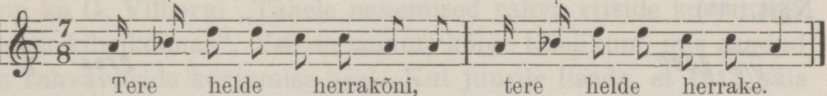
1906 korjas ka A. L i i v (Torma, 125 viisi), kes esimesena märgib ebatäpsusi helikõrguses. Aasta hiljem algas korjamist Riia muusikakooli õpilane M. P e h k a (1907 Muhu, Jaani, Põide; 1908 Nõo, Kambja, Puhja; 1909 Puhja, Rannu; 1910 Urvaste; kokku 260 viisi), kelle ülesmärkimine jätab täpsuses soovida. Ka puuduvad lähemad kirjeldused korjamiskäigust ja rahvamuusika olukorrast.

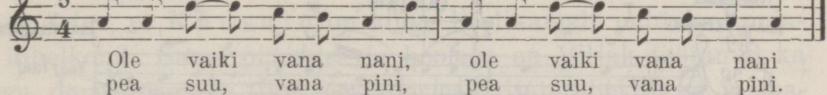
1908. aastast alates muutub korjamine elavamaks. Neljanda korjamisaruande juhtnööride („Kuidas võidakse aidata?“) sisust selgub, et püütakse enam rõhutada üldiste rahva muusikaelusse puutuvate materjalide kogumist. Näituseks palutakse vastata küsimustele: mis puhkudel lauldi, kes laulsid, missuguseid pille tarvitati jne. Samal ajal püüavad neile küsimustele enam tähelepanelikult vastata ka korjajad. Reisikirjeldused muutuvad pike-
mateks ja sisukamateks. Hoolikast oludekirjeldusest ja ta väärtusest annab esimese eeskujuliku näite Peterburis Raphophi muusikakursustel õppija A. K i i s s (1908 Otepää, Kambja; 1909 Karula, Sangaste, Rõngu; kokku 248 viisi) oma reisikirjeldusega 1908. a. korjanduse juurde, kus ta õige põhjalikult kirjeldab üldkultuurilist olukorda ja püüab võimalikult ära märkida selle mõju rahvamuusika arenemiskäigule. Kiiss annab ühtlasi ka ülevaate tarvitamisel olnud ja olevatest pillidest, samuti rahvamuusikaga lähedalt seotud alast, rahvatantsust. Eeskujulik on A. Kiiss ka viiside noodistamises. Tema on hoolega püüdnud tähele panna viisi ja teksti suhteid. Ettekandest tingituna esineb tema noodistuses tihti $\frac{5}{8}$ ($\frac{5}{4}$), $\frac{7}{8}$ ja $\frac{9}{8}$ takte ja taktimärgi ärajätmisi. Ka märgib ta ära variante ja ebatäpsusi helikõrguses. Sisukad on ka J. S o s s i ja A. M õ t u s e reisikirjeldused tema 1909. a. korjanduse juurde. A. K i i s s'i korjandusest olgu paar näidet Karulast: ³⁴⁾

³⁴⁾ EÜS VI 196 (7); b ja c: EÜS VI 196 (9 ja 11). + märgitud noodid on umbes $\frac{1}{4}$ tooni kõrgemad.

a:

b:

c:

Korralikud viiside korjajad ja olude kirjeldajad on ka stud. jur. H. Siimer (1908 Türi, Simuna; kokku 234 viisi) ja A. Martin (1908 Helme, Karksi, Saarde; 1909 Häädemeeste, Pärnu, Koeru, J.-Jaani; kokku 249 viisi). Viimase noodistuse järele pidid neis kihelkondades kõik laulikud skandeerima, mis on küll ekslik ja tuleb kirjutada noodistaja ühekülgsuse arvele. Sama puuduse all kannatab ka J. Välbe korjandus (1908 Maarja-Magdaleena, Palamuse, Laiuse; 1909 Koeru, J.-Jaani; 1910 Ambla; kokku 490 viisi). Tema 1910. a. reisikirjelduski on kuidagi liialt laialivalgus, tähtsam on jäänud välja. 1908 on tema korjanduse juurde reisi- kirjelduse kirjutanud H. Sulg, 1909 V. Rosenstrauch, 1909 korjas kodukihelkonnas Pöides Fr. Paulmeister 68 viisi. Stud. med. P. Tatz (1910 Kambja, Kanepi, Karksi; 1911 Pärnu, Tori, Karksi; kokku 92 viisi) on kõigiti lähedane eelmistele. Sõnade kirjutajaks oli temal 1910 J. Sossi, 1911 A. Sildnik. Umbes samaaegsed ainukordsed korralikud korjajad on veel J. Kärt (1911 Kursi, Võnnu; kokku 58 viisi), O. Siia (1912 Põltsamaa, 30 viisi) ja J. Elken (1912 Rakvere, 48 viisi).

1911. aastal algab korjamist kõige hoolsam, püsivam, arukam ja seetõttu ka kõige viljakam korjaja, kes juba 1906—1910 oli mitmel pool viise üles märkinud, K. Viljak (1911 Kuusalu; 1912 Kuusalu, H.-Jaani, Peetri; 1913 Haljala, H.-Jaani, Jõelähtme, Kose, Ambla, Peetri, J.-Madise, V.-Nigula, Kadrina; kõike ühte kokku 714 viisi). Tema noodistus on tõenäoliktult usaldusväärne ja täpne. Ta on ära märkinud teatud viisi kõiki võima-

likke variante, ebatäpsusi helikõrguses, rütmi mitmekesidust ja dünaamilisi muutusi. Ta on annud seletusi laulikute, eriti aga nende ettekandmisviisi kohta. Ta püüe on olnud, suure hoolega selgitada igasuguseid, ka vaevalt märgatavaid ja huvi pakkuvaid nähteid ettekandel, ja iga korjanduse juurde on lisatud seletuste osa, kus puudutatakse igat laulikut ja vajaduse korral igat üksikut viisi (seda vajadust on ta tunnud pea iga viisi kohta). Näit.: 35)

VIII. 2500 2500 7.

Kaandes.
külg. tempos

III. Alkula.

IV.

Jaan Kuhlbaasi
külg. laul.

ka nõnda ärs tähendada: 1) *crescendo* 2) *forte*
3) *decrescendo*. ehk: 1) $\leftarrow$ 2) f 3) $\rightarrow$
ehk: 1) *accelerando* 2) *Allegro* 3) *ritardando*.

Nõte laulast: Tulge külgel küla
lapsid - süs langevad 1) *prae*
silbid: tul = kügel = kü - la = .
3) e, e, a, ed - 2) - ge, e, la, prae.

Kõige suuremät lõu sümmital muidugi,
purret 3) = *leud*.

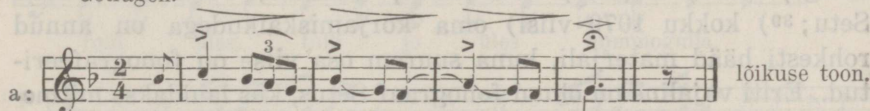
Sellele viisile on seletavas osas vastav kirjeldus, mis ulatub neljale leheküljele.³⁵⁾ Seal on kõigiti püütud ära seletada, miks laulik nii ehk teisiti laulab, seotud olles kiikumisega. Selle tõttu on Viljaku korjandus ainulaadne kogu korjamisloos. Ta on eriti väärtuslik teadusliku uurimise mõttes. Selleks on kõigiti kaasa aidanud sõnade korjaja, käesoleval ajal tuntud loodusteadlane dr. G. Vilberg, kes juba varem oli EÜS-ile saatnud sõnalist

³⁵⁾ EÜS VIII 2500 (22).

³⁶⁾ *ibid.* VIII 1257—1260 (osa sellest siin ülal näitena esitatud).

vanavara ja teateid erkisa muusikaeluga Kolga ranna kohta. Ja kui nad koos, Viljak ja Vilberg, 1911 asusid korjama Penna ja Topmanni poolt tõsiselt „lagedaks“ tunnistatud maal, lõpetades korjamise järgmisel aastal, siis olid tulemused enam kui üllatavad: saadi 294 viisi, nende hulgas rohkesti vanu, omapäralt huvitavaid. Ei ole mingit kahtlust, et nad 38 küla peaaegu pere perelt läbi käisid. Sama põhjalik ja täpne kui Viljaku puhtmuusikaline töö on ka G. Vilbergi „Tähele panemised rahva viiside korjamisel Kuusalu kihelkonnas“. See on samuti kõige täielikum, mis saadud kogu rahvaviiside korjamise ajal. Kui juurde lisada, et 1912 käis Kuusalus fonografeerimas veel A. O. Väisänen, saades 127 viisi, siis on selge, et Kuusalu on kõige hoolikamalt puhtaks korjatud kihelkond. Sama püsivuse ja hoolega on Viljak töötanud ka hiljem, oma täpsusega tihti tõestades eelkäijate ühekülgsust ja ebatäpsust tööd. Saatjaks olid temal peale Vilbergi ka mitmete teiste viisikorjajate hoolas sõnalise vanavara kaaskoguja ja hea muusikolude kirjeldaja V. Rosenstrauch ja Haljala khk. tol ajal Helsingis õppiv üliõpilane J. Mark. Ka Haljala ja Kadrina khk. oli Viljaku saak suur (kokku 205 viisi) ja väärtuslik. Viljaku noodistusest veel mõned näited: ³⁷⁾

Getragen.

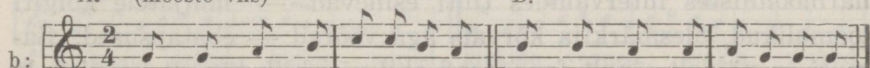

lõikuse toon.

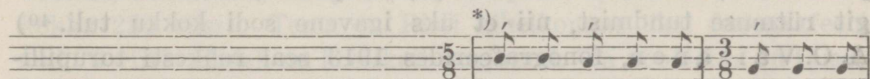
Lei - ka - me ja lõ - - - pe - ta - - me,
lõ - pe - ta - - me sel - - - le põl - - lu.

A. (meeste viis)

B.

1. *) Nägin aga nägin aga ven-ni-ke-ne 2. nägin aga nei - ut kas-ve-mai-e,
3. maast kui mar - ja tou-se-mai-e 4. a - kin uos - ta oi-de-mai-e
5. söödin al - li juo-din al-li 8. uu - est üt - len ümber jäl-le.
7. mustal mui - du kin-ni-tus-ta

6. an-nin al - li - le ra - mu - da

³⁷⁾ a: EÜS VIII 2510 (53) < Kuusalu; b: X 1430/1 (8a) < Haljala.

*) — See sõna tuleb selle noodi peale ära jagada.

— Laulmisel seda silpi rõhutada.

„ „ „ ja v rõhud. [Vrdl. EÜS X 1383—1384].

NB₁ , " " " " " " " " " " " "

9. Taas üt-len ta - ga - si jäl - le 9. Taas üt-les ta - ga - (*) si jäl - le.

NB₂ " " " " " " " " " " " "

9. Taas üt - len ta - ga - si jäl - le

NB₃ " " " " " " " " " " " "

9. Taas üt - len ta - ga - si jäl - le

NB₄ " " " " " " " " " " " "

9. Taas üt - len ta - ga - si jäl - le.

Väitekirja jaoks materjali kogudes oli A. Launis tutvunud korjatud rahvaviisidega ja soovitanud muretseda fonograafi, mis võimaldaks viiside kõigekülgselt täpse jäädvustamise.³⁸⁾ Fonograafi muretsemiseks puudusid aga võimalused. Soomest tuldi appi. Dr. A. Launise hoolitsusel tuli üliõpilane A. O. Väisänen, kaasas Soome Kirjanduse Seltsilt saadud fonograaf. Soome Kirjanduse Selts kandis ka osa kulusid, saades igast viisist koopia. Fonograaf läks rikki. Temaga oli „kõiksugu sekeldusi“, aga neist saadi üle ja A. O. Väisänen (1912 Tartu l., Urvaste, Rõuge, Setu, Räpina; 1913 Setu, Kuusalu, Jõelähtme; 1914 Setu;³⁹⁾ kokku 1079 viisi) oma korjamiskäikudega on annud rohkesti hääd materjali, kuna suurem osa viise on fonografeeritud. Eriti vajaline on olnud fonograaf Setus, kus lauldakse mitme-häälselt, ettelauljale järgneb koor, mis ülesmärkimisel nõuab erilist vilumust ja osavust, kuna setude ettekandes helikõrguses ja harmoonilistes intervallides tihti esinevad — lauljatele kõigiti loomulikud, ülesmärkija kõrvale aga võõrad — ebatäpsused. Samuti on näivalt ainult fonograafi abil võimalik täpselt noodistada keerulisi pillitükke. Penna kirjutab 1904 Leesi ranna torupillimeestest ja nende tükkidest: „need kaks isikut kes meile seda lõbu pakkusivad, ei osanud õieti neid ja, mis pääasi, neil ei olnud mingit rütmuse tundmist, nii et üks igavene sodi kokku tuli.⁴⁰⁾ A. O. Väisänen, fonografeerides 1913 seal rohkesti torupillitükke, on tõenäoliselt fonografeerinud ka ühe sama mängija (J.

³⁸⁾ VII aruanne.

³⁹⁾ Väisänen'i 1914. ja 1921. a. korjandused on praegu veel Soomes. Lähemad andmed puuduvad.

⁴⁰⁾ EÜS I 837.

Kilström) tükke, kes Pennale ja Topmanile „lõbu pakkus“, ja muidugi ka noodistanud — ja raskusi on temalgi olnud. Ei ole kahtlust, et eriti vajaline on kõikide vanade viiside fonografeerimine, sest harilikult laulab laulik korrates ikka ja ikka jälle teisiti ja hää mängijagi ei tunne improviseerimise tuhinas mingisuguseid kitsendavaid piire. Ülesmärkija kõrv ja mälu ei suuda aga kõike. Olgu O. Väisänen'i korjandusest mõned näited: ⁴¹⁾

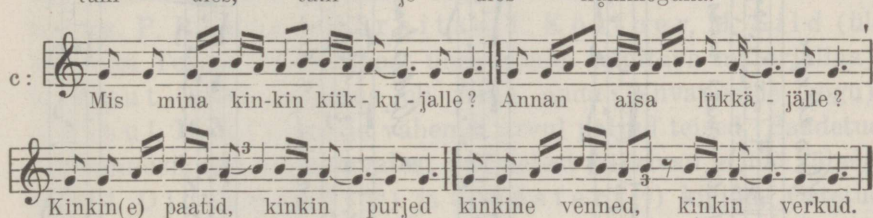
riten. *)

a:

♩ = 200

b:

[jne.]

c:

Hiljem tarvitasid fonograafi ka eestlasist korjajad. 1911 hakkas korjama C. K r e e k (1911 Haapsalu l., Ridala; 1912 L.-Nigula, Vormsi, Põltsamaa, Rõngu; 1913 Haapsalu l., Martna; 1914 Risti; kokku 234 viisi). Tema on Risti kihelkonnas üksi fonografeerinud 76 viisi. Kreek on hoolikalt korjanud. Ta noodistus on täiesti usaldusväärne, reisikirjelduste osa sisukas. Täpsem kui teised on

⁴¹⁾ a: EÜS IX 1375 (427), Fon. 49c; b: X 901 (109), Fon. 71b < Setu; c: X 1119 (568), Fon. 124c < Kuusalust; d: IX 1305, Fon. 16c, d (vt. lk. 170).

*) Originaalis bemoll tagurpidi (s. t. vastav noot on $\frac{1}{4}$ tooni madalam).

(15)

Poco allegro.

Phon. 16

三十一

10. Tautan tükü "Vogatzuk" (selle nimega mees elas in, uhudest transportid; tuntuks "no karaku")

2. Moderatissimo, rubato.

ritas.

116.

1305

11. Karipuu laul (4 Rõõm patti, kõõmpa 28; arduks laulu, kõõm patti) / Kõõm, vray; i puka 10 aastatena
Karipuu miki

Moderato, in tempo

一、二、三

ta olnud ka reisikulude märkimises! Erilist huvi pakuvad fonografeeritud vaimulikud viisid. Näit. on Risti kihelkonnas lauldud: ⁴²⁾

Samal aastal fonografeeris M. Muda Nissi kihelkonnas (üles kirjutatud kokku 46 viisi). Ainukordselt on korjamas käinud veel V. Landt (1913 Hageri, 27 viisi), R. Vilman sen (1913 Vaivara, 7 viisi), Peterburi neuroloogia instituudi õpilased Simferopolist R. Kõheli k ja E. Viidak (1914 Juuru, 307 viisi), O. Köster (1914 Kadrina; 1915 Lüganeuse, kokku 61 viisi) ja J. Solmann (1914 V.-Jaagupi, 28 viisi). Sõjaolud sundisid lõpetama — töö katkestati.

Nagu eelpool tähendatud, saatsid paljud, kes rahvaviiside vastu huvi tundes olid korjanud, omad korjandused EÜS-le, teistelt omandati need ostuteel. Õige rohkesti on saatnud viise P. Kurg, P. Ruubel-Kõrni tse, T. Köstner, M. Sild (üle 300 viisi Torma kihelkonnast ühes sisuka selgitava materjaliga), K. Ruut (kellel kavatsus oli välja anda rahvaviiside kogu), J. Sibul, M. Kieras ja vähemal arvul paljud teised. Saadetud rahvamuusika elu kirjeldavatest andmetest väärivad erilist tähelepanu J. Oidermanni ⁴³⁾ ja J. Sõsteri ⁴⁴⁾ kirjad. Ostetud on üle 1200 viisi K. Pille ssonilt, kes neid, enamasti uuemaid viise, 1898—1904 mitmelt poolt üles märkinud. EÜS-i korjanduses leidub ka puht kultuuriloolise väärtusega materjali; näituseks on juhuslik viiside saatja A. Krikman n saatnud koguka arvu oma, tihti rahvaviisidel põhjenevaid, kompositsioone. ⁴⁵⁾ Nii on saadud 12 aasta jooksul 13.226 viisi. Väljasaadetud korjajate,

⁴²⁾ EÜS XI 878 (32). Fon. 148a.

⁴³⁾ EÜS V 1232—1238.

⁴⁴⁾ EÜS III 202—237.

⁴⁵⁾ Vt. eriti EÜS XI 79—194.

K. A. Hermannini korjanduse, juhuslikkude saatjate ja ostuteel saadud viiside arvu-suhted on järgmised:

Aruandeaastad		korjatud	saadetud	ostetud	kokku
I	23 III 1904—14 III 1905	408	145	857	1410
II	15 III 1905— 9 IV 1906	495	180	355	1030
III	10 IV 1906—26 III 1907	231	367		598
IV	27 III 1907—26 III 1908	289	2747		3036
V	27 III 1908—26 III 1909	536	502		1038
VI	27 III 1909—26 III 1910	737	318		1055
VII	27 III 1910—26 III 1911	592	640		1232
VIII	27 III 1911—26 III 1912	713	29	166	908
IX	27 III 1912—26 III 1913	687	168	37	892
X	27 III 1913—26 III 1914	1010	45	79	1134
XI	27 III 1914—26 III 1915	515	235		750
XII	27 III 1915—26 III 1921	27	116		143
EÜS-kogu viisid:		6240	5492	1494	13226

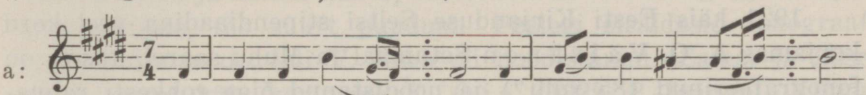
O. Kallas kirjutab, et peale 1915. aastat lõppes korjamine aegamööda: „sõda viis mõtted teisale ja mitte ainult mõtted, vaid ka mehed. Ei leitud raha enam, ei korjajaid, liikuminegi oli takistatud. Vast võib siin üksikutele leiguse etteheiteid teha, kuid põhjus oli sügavamal, aegade rüppes idanes midagi uut, meie vabadus.“⁴⁶⁾ Olud sundisid lõpetama. 1920 viidi vanavara kogudki enamlaste eest Soome, kuhu nad jäid 1925. aastani. Kallas ei saanud lõpule viia oma suurt tööd, aeg ja olud kohustasid teda diplomaatlikele tööle. Aga rahvaviiside korjamist ta siiski ei unustanud. „Nüüd toetame jalga jälle oma maa päale ja jõudusid saab vabaks rahulikuma töö jaoks. Üks kultuuravõlg, mis meil maksta on, et me rahvaviiside korjamise lõpule viime. Ärgu sedagi tööd liig väärtusetaks arvatagu nüüd, kus meil ülesanded nii suured.“⁴⁷⁾ EÜS korjamist jätkata ei soovinud ja andis korjatud materjalid üle Eesti Rahva Muuseumile, kuna 1921 rahvaviiside korjamistöö lõpuleviimise võttis endale Haridusministeeriumi Muinsusosakond E. Kirjanduse Seltsi ja teiste asutiste kaasabil.⁴⁸⁾ Ka Eesti Rahva Muuseum püüdis omalt poolt jätkata

⁴⁶⁾ XI ja XII aruanne.

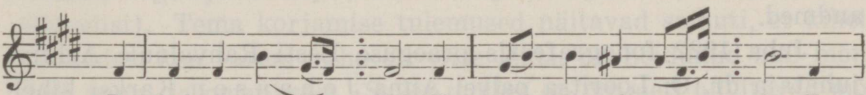
⁴⁷⁾ *ibid.*

⁴⁸⁾ Osteti tervelt 300 fonograafirulli, kuid tervetena alal hoidunud ja E. Rahvaluule Arhiivi falletatud on nendest senini ainult paarkümmend!

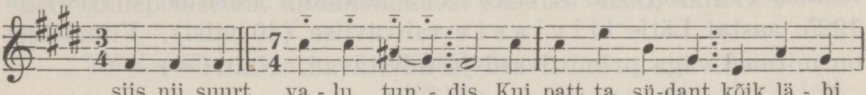
kogumist ja nii käiski 1921 korjamas Lääne-Eestis C. Kreek (Ridala, L.-Nigula, Noarootsi; kokku 126 viisi). Eriti huvitavad on sealt — kõige enam Noarootsi kihelkonna rootslastelt — fonografeeritud vaimulikud viisid. Otse üllatav on rahva omapärane „keerudega“ laulmisviis, näit.: ⁴⁹⁾

a:

Sell' ris - ti lõö - - - dud Ve - ri - se tal - le - - - le,

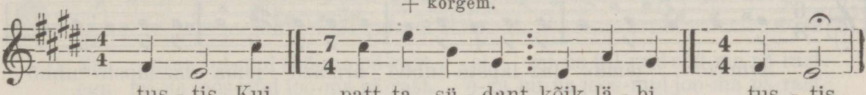

Puu kül - ge poo - - - dud Mo eest mo sõb - ra - - - le Kes

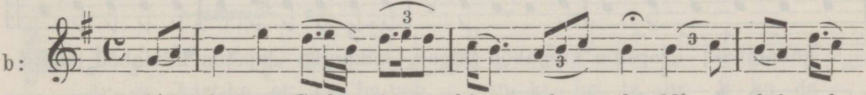

siis nii suurt va - lu tun - dis Kui patt ta sü - dant kõik lä - bi

+ kõrgem.

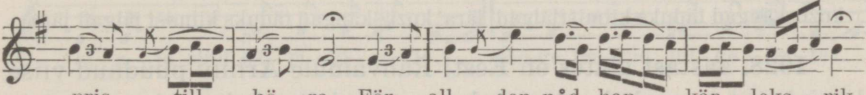

tus - tis, Kui patt ta sü - dant kõik lä - bi tus - tis.

b:

Al - le - na Gud i him - mel - - rik Må lof och

Au, kii - tus ol - - - gu i - - ga - - vest Kolm - - ai - nu

pris till - hö - ra, För all den nåd, han kär - leks - rik

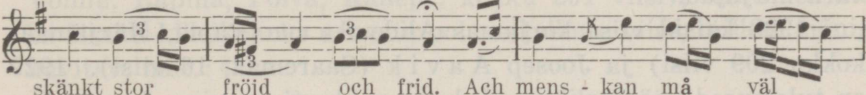
Ju - - ma - - la - le, Et te - ma suu - rest hel - du - sest

+ kõrgem

Med oss har ve - - - lat gö - - - ra! Han jor - - den

Meid a - - vi - ta - - nud jäl - - le. Meist he - - - a

skänkt stor fröjd och frid. Ach mens - kan må väl

meel on Ju - - - ma - la, suur ra - - hu - põlv on

⁴⁹⁾ a: ERA III 4, 109 (35), Fon. 171a < Ridala; b: ERA III 4, 401 (58), Fon. 197b < Noarootsi.

1921 käis Eesti Kirjanduse Seltsi stipendiaadina veel kord korjamas A. O. Väisänen Setumaal ja Muhu saarel, kus ta on fonografeerinud (85 rulli?) ja noodistanud õige rohkesti rahva-viise. Kuna korjandus on ikka veel Soomes, siis puuduvad täpsed andmed.

Juba 1922 fonografeeris praeguse Eesti Rahvaluule Arhiivi juhataja dr. O. Looritsa palvel Anna Johanson Karksi kihelkonnas (15 viisi) ja O. Loorits isiklikult Paistus (5 viisi) ja 1925. aastal Lätis liivlaste rahvaviise (40 viisi). Viimastest on mitmed väga primitiivsed ja huvitavad. Näit.:⁵⁰⁾

1928. aastast alates on Eesti Rahvaluule Arhiiv püüdnud viise korjata, et tasandada olemasoleva materjali mõningaid puudusi ja võimalikult usaldusväärset materjali saada neist kohtadest, kus varem ainult möödaminnes on korjatud. Need korjamiskäigud on annud kõigiti rahuldavaid tulemusi ja, nagu varem mitmel pool tähendatud, selgitanud tihti endiste korjanduste ühekülgisust. Väärtuslikku materjali on saanud vast veel enam sõnalise vana-vara korjajad.

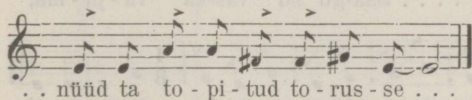
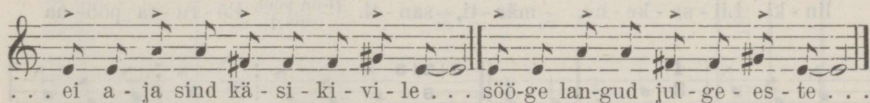
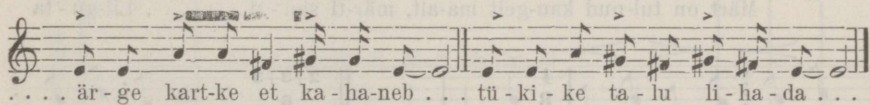
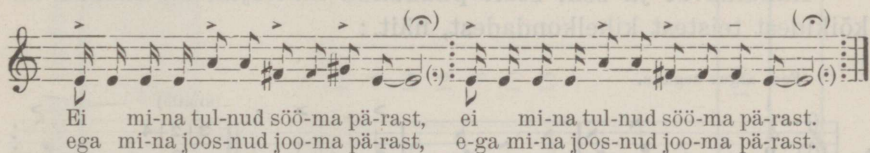
1928 käisid viise korjamas Alide Saat (Rapla, Märjamaa; kokku 209 viisi) ja Joosep Aavik (Saaremaa, 16 viisi). 1929 on tulemused väärtuslikumad, kuna rohkesti on viise fonografeeritud. V. Koch (Kolga-Jaani, Tarvastu, Paistu; kokku 119 viisi)

⁵⁰⁾ ERA III 6, 95 (4), Fon. 319b.

ja sõnade ülesmärkija H. P a u k s o n, kes kirjutanud ka reisi-kirjelduse, tuues ühtlasi huvitavaid märkusi laulikute ja nende ettekandmisviisi üle, on saanud juba varem hoolikalt korjatud kihelkondadest palju uut, mis väärtuselt ületab endiste korjajate töötulemused ja näitab nende, ainult teatud viisi mingi „põhikuju“ äramärkijate, töö suurt puudust. Pealegi sisaldasid fonograafi rullid palju enam, kui V. Koch oli noodistanud. Samal ja järgmisel aastal käis korjamas E. O j a (1929 P.-Jaagupi, Kihnu, Kirbla, Vigala, Pühalepa; 1930 Hargla, Hopa linn, Rõuge; kokku 620 viisi). Tema korjamise tulemused näitavad samuti, et kihelkondades, kus varem vähe oli viise leida, on hoidunud alal mõndagi vana- ja omapärast. Selles mõttes on mitmeti huvitavad mõned läänepoolsetest kihelkondadest saadud viisid, näit.: ⁵¹⁾

MM $\text{♩} = 132$

Pulmalaul.

Mõndagi on leidnud ja fonografeerinud kahel korjamiskäigul ka nende ridade kirjutaja (1930 Torma, Iisaku; 1931 Võnnu, Räpina, Põlva, Kanepi; kokku 291 viisi), märkides üles ka Iisaku kihelkonnas asuvate poluvertsikute viise, millest mõnigi huvitav, näit.: ⁵²⁾

⁵¹⁾ ERA III 2, 13 (4), Fon. 211a < Pärnu-Jaagupi.

⁵²⁾ a: ERA III 6, 45 (1), Fon. 308a < Iisaku; b: ERA III 6, 185 (11), Fon. 339 < Võnnu; c: ERA III 6, 79 (1), Fon. 315a < Äksi.

Surnu itk.

a:

Ра-ди-ла мен - - я рад-на-я ма-туш-ка
на горька горюшку у у
ра-ди-ла рад-ная ма-туш-ка. у - - у - у

Rahuldavat ja seni sealt puudunud materjali on saadud ka kõikidest teistest kihelkondadest, näit.:

Fon. algus segane.

b:

Märt on tul-nud kau-gelt ma-alt, mär-ti san-ti, Lii-gu-ta
lin-ki Lii-sa-ke-ne, mär-ti, san-ti. [I-ne pool, siis:] Põ-ru-ta pöö-na
mõ-lem-ba, mär-ti, san-ti Saa-gu su vas-ka va-ju-ma,
mär-ti, san-ti Saa-gu su põr-sa põ-hun põ-de-ma, mär-ti, san-ti.

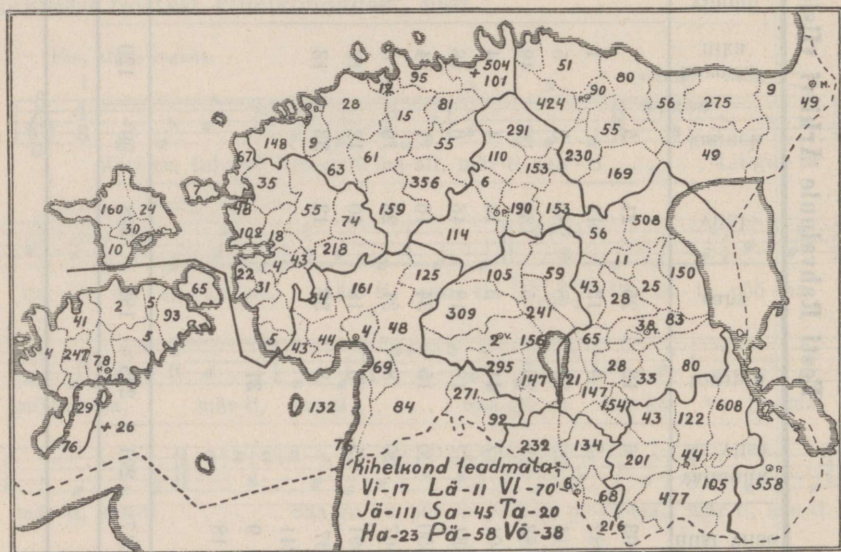
Õige väikene dim.

c:

Läk-sin til-li-ke te-o-le, läk-sin til-li-ke te-o-le.
A-bi vai-mu-ke va-o-le :.

Viimastel aastatel ERA poolt kogutud materjal kohustab veelgi korjamist jätkama, sellepeale vaatamata, et viiside koguarv, mis hoiul Arhiivis — ühes arvatud ka need viisid, mis saadeti Hurda, Eiseni ja teiste vanavarakogudesse (kokku 845 viisi) — on 15.643. Nendest on fonografeeritud viise 353 rulli, kokku 1401 viisi. Kui umbkaudu juurde arvata viisid, mis käesoleval ajal veel Soomes, siis on eesti rahvaviise seni üles märgitud tõenäoliselt üle 16.000-de.

Suurem osa ERA-s olevast materjalist (12.318 viisi) on koostatud erilistele noodi-sedelitele ja geograafiliselt, maa- ja kihelkondade järele katalogiseeritud. Mingi üldülevaate kogutud viisidest, mis ootavad uurijaid mitmelt alalt, püüab anda eelmisele leheküljele lisatud tabel.⁵³⁾

⁵³⁾ X all on ka M. Hermann'i SKS korjandus, 121 viisi. Ingeri Simititsa asunduse 101 viisi põlvnevad kõik Kuusalust.

8050

195478